

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Harpstrings and Confessions

Hoetjes, B.J.S.

Citation

Hoetjes, B. J. S. (1978). Boekbespreking van: Harpstrings and Confessions. *Acta Politica*, 13: 1978(1), 150-153. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451879>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451879>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

De dimensies die Wolters hanteert leveren theoretisch negentig mogelijke college-typen op. Slechts 26 van deze typen blijken in 1974 te bestaan, hetgeen overigens ook voor Wolters een bewijs is dat er een grote samenhang tussen de dimensies bestaat. Bovendien doet zich nog het merkwaardige feit voor dat tien gemeenten een college-type kennen, dat theoretisch niet voor zou mogen komen: in deze tien gemeenten in de nulfase komen meerderheidscolleges voor, hetgeen volgens de definitie van de nulfase niet zou kunnen. Het rapport bevat helaas meer van dergelijke onduidelijkheden.

In hoofdstuk IV, waar Wolters de totstandkoming van de colleges analyseert, blijkt dat in 1974 85 van de 131 onderzochte gemeenten een college hebben gekregen, dat gebaseerd is op afspraken ten aanzien van het te voeren beleid. Dit wordt terecht een snelle en belangwekkende verandering in de gemeente- en provinciepolitiek genoemd. In hoofdstuk V wordt ingegaan op de fasen waarin de gemeenten zouden moeten verkeren volgens de christen-democratische en progressieve fracties (zoals de betrokken PvdA-informant dit tenminste ziet). De eerste fase — dat is de fase waarin vnl. afspiegelingscolleges voorkomen en waar tussen de partijen globale overeenstemming over een compromis-programma bestaat — blijkt zowel bij de progressieve als confessionele fracties favoriet te zijn, maar de progressieve fracties zijn veel sterker dan de christen-democratische vertegenwoordigd in de hogere fasen.

De sterkte van de fracties blijkt uiteraard samen te hangen met de fase van een gemeente, en het al of niet voorkomen van program- en meerderheidscolleges. In hoofdstuk VI tenslotte gaat Wolters in op winst en verlies, voor- en nadeel dat de diverse fracties behalen bij het vormen van meerderheids- of afspiegelingscolleges. Paradoxaal genoeg komt Wolters dan tot de conclusie dat de vorming van meerderheidscolleges de evenredige verdeling van wethouders- en gedeputeerden-zetels over alle partijen bevordert.

Wolters verdient lof omdat hij het aangedurfd heeft een nieuw en moeilijk onderwerp aan te pakken. In hoeverre zijn onderzoek echter van waarde zal blijken te zijn wanneer in de toekomst het gevecht om de colleges weer losbrandt (zoals Wouter Gortzak in zijn voorwoord hoopt) zal elke lezer voor zich dienen uit te maken.

K. Dittrich

M. M. G. Bax, *Harpstrings and Confessions — An Anthropological Study of Politics in Rural Ireland*. Amsterdam (Universiteit van Amsterdam), 1973, xii + 288 p. (handelseditie: *Harpstrings and Confessions — Machine-style Politics in the Irish Republic*. Assen (Van Gorcum), 1976, x + 224 p., f 37,50)

Op de vraag, wat een anthropologische benadering kan inhouden, zijn uiteenlopende antwoorden gegeven. Volgens sommigen dient de bestudering van kleine gemeenschappen voorop te staan, anderen, zoals recentelijk F. Bovenkerk en L. Brunt, willen de anthropologie vooral richten op de bestudering van marginale groepen, 'franges' van de samenleving. In het werk van Bax stond aanvankelijk ook de lokale gemeenschap voorop, doch in de loop van zijn onderzoek verschoof de aandacht steeds meer naar het bovenlocale niveau; in de uiteindelijke versie is de case-study over de politiek in een lokale gemeenschap zelfs helemaal achteraan geplaatst (compositorisch weinig bevredigend).

Bax begint zijn studie over de Ierse plattelandspolitiek met een schets van de nationale context: de geweldadige geschiedenis van de afgelopen 150 jaar, de economische problematiek, de cultuur (religie en nationalisme) en het regeringsstelsel (staatsinrichting, partijen, kiesstelsel). Vervolgens beschrijft hij de politieke concurrentiestrijd tussen politici van eenzelfde partij (de Fianna Fail) binnen de kiesdistricten voor de County Councils en het nationale parlement (de Dail). 'Pulling strings and hearing confessions', 'het aan de touwtjes trekken' en het 'biechthoren' zijn volgens Bax de belangrijkste activiteiten van de politicus. 'Prizes', d.i. materiële baten, vormen het hoofdmotief voor politiek handelen en politieke groeperingen kunnen worden opgevat als 'machines', waarbinnen politici als tussenpersonen, makelaars, fungeren tussen de 'prize producers' en de 'prize consumers'. De structuur van deze politieke machines kan meer of minder ingewikkeld zijn en in de levensgeschiedenis van een machine speelt de individuele politicus met zijn relaties, onderhandelingsvermogen en strategisch-tactische vindingrijkheid de hoofdrol; van een aantal machine-politici presenteert Bax zeer levendige case-studies. In het laatste deel van zijn boek (een personen- en zakenregister ontbreekt helaas) richt Bax zich op het 'grassroots'-niveau, d.i. de plattelandsparochie; ook hier gaat hij eerst in op de ruimere context, zoals geografisch-sociale kenmerken, economie, migratie, verwantschap, religie, sociale stratificatie, verenigingsleven, partijaffiliaties, en toont middels twee case studies, één over de mislukking van een 'community development'-opzet en één over de strijd om een zetel in de Country Council, aan, dat politieke concurrentie ook in 'community affairs' sterk doorwerkt en steeds meer gekoppeld raakt aan de politieke machines van het boven-locale niveau.

Bax's centrale stelling is, dat in de Ierse plattelandspolitiek de 'machine politics' steeds meer overheerst als gevolg van een specifiek kiesstelsel (nl. dat van de enkele, overdraagbare stem), dat functioneert in een overwegend preïndustriële samenleving van kleine boeren, die zeer sterk afgaan op face-to-face-relaties en die een zeer particularistische houding hebben. Men kan zich naar aanleiding van deze stelling afvragen, of het Ierse kiesstelsel wel zo'n belangrijke oorzaak van 'machine politics' is: weliswaar leidt het stelsel van de enkelvoudige, overdraagbare stem ertoe, dat binnen de politieke partijen de individuele politici een geprononceerde rol spelen, maar anderzijds is ook in landen met andere kiesstelsels 'machine politics' aan te wijzen (U.S.A., India). Het karakter van de samenleving wordt door Bax dan ook terecht als onmisbare achtergrond gegeven, zij het dat men dan de vraag kan stellen, of 'de Ierse plattelandspolitiek' en de 'samenleving van kleine boeren' wel wordt vertegenwoordigd door de Fianna Fail die Bax beschrijft (aanhang vooral kleinstedelijk) en niet veel beter door bv. de Fine Gael als typische boeren- en plattelandspartij.

De uniciteit van de Ierse verhoudingen wordt door Bax sterk benadrukt; toch hanteert ook hij — uiteraard — een algemeen begrippenkader ter verklaring van politieke verschijnselen en geeft hij soms ook vergelijkingen met andere landen, waaruit zekere algemeen geldige inzichten kunnen worden afgeleid. Dit laatste gebeurt echter op nogal smalle basis: wanneer Bax buiten de Ierse landsgrenzen kijkt, ontleent hij zijn materiaal hoofdzakelijk aan Zuid-Italië, Sicilië, Malta (m.n. het werk van Boissevain) en laat hij andere landen vrijwel geheel buiten beschouwing. Ook zijn begrippenkader is ontleend aan één auteur, nl. F. G. Bailey, die de politieke machine en de rationeel calculerende politieke ondernemer centraal stelt. Het strikt aanhouden van Bailey's politieke rationaliteitsbeginsel (een 'economisch' kosten-baten-motief in de politiek) kan tot geforceerde interpretaties leiden, bv. wanneer Bax tot een

kosten-baten-motief concludeert bij ondervraagde Ierse politici, ondanks pertinente ontkenning door de respondenten (pp. 113-114): hij lijkt welhaast de mening toegevoerd, dat, wanneer iemand aan politiek doet, dit hem hoe dan ook (materiële) baten zal opleveren, geheel los van de mening van de betrokkenen zelf. Een andere beperking van de rationele-machine-opvatting vloeit voort uit het centraal stellen van de individuele politicus en diens contacten: de individuen c.q. groepen, die niet door een politieke machine worden bereikt, blijven buiten de aandacht, terwijl hun politieke gedrag, bv. bij verkiezingen, toch niet altijd politiek onbelangrijk hoeft te zijn. Bax's machine-opvatting veronderstelt verder een volledige beheersing van het stemgedrag vanuit de machine, bv. door sociale controle, en men kan zich afvragen of dit wel reëel is (geheime stemming). Ook zijn veronderstelling (p. 199) dat de ideologische en electorale afbakening *tussen* de Fianna Fail en Fine Gael als gegeven kan worden beschouwd, zodat de concurrentie *binnen* de partijen belangrijker is, lijkt, gezien bv. de verschuivingen bij de Ierse verkiezingen van 1977, weinig reëel.

Tenslotte leidt Bax's keuze voor Bailey ertoe, dat hij weinig oog heeft voor andere politicologische begrippen of theorieën, die verrijkend hadden kunnen werken. Zo wordt het begrip 'game' (p. 57 e.v.) geïntroduceerd, maar niet nader omschreven (iedere verwijzing naar bv. speltheoretische opvattingen ontbreekt); de discussie over reële versus fictieve invloed (p. 61 e.v.) had aan diepgang gewonnen, wanneer iets gezegd was over bv. methoden van invloedsmeting of over Friedrich's 'rule of anticipated reactions'; waarom Bax, ondanks zijn terechte kritiek op de term 'machtsevenwicht', deze toch handhaaft, wordt niet duidelijk; bij de typering van de rol van de r.k. kerk in de Ierse politiek had het begrip 'negatieve macht' of 'veto-macht' verhelderend kunnen werken; de weergave van een politieke machine als een 'zandloper' doet wat geweld aan (een 'spinneweb' of 'netwerk' was misschien gelukkiger geweest — het beeld van een zandloper suggereert een volledige omkeerbaarheid van de relaties); ook de relatie c.q. afbakening tussen beleidsbeslissing en uitvoering (p. 245) was een nadere uitwerking waard geweest. De opmerking, dat de meeste politicologen de politieke machine als informeel integratie-mechanisme zien, kenmerkend voor ontwikkelingslanden in roerige tijden (p. 253), is onjuist (vgl. de vele studies over de Amerikaanse politieke machine); bij de beschouwing over 'collective prizes' (p. 112-123) was een verwijzing naar de politicologische opvattingen over collectieve goederen zinvol geweest.

Toch werpt Bax's onderzoek, ondanks de theoretische en begripsmatige beperkingen, bijzonder nuttige en interessante vragen en suggesties op, juist doordat de case studies over de politieke praktijk er zo'n grote plaats innemen. Zo wijst o.a. het voorbeeld van de politicus, die in een overheidskantoor centrale verwarming liet aanbrengen en vervolgens — ten onrechte — verwachtte, dat bepaalde ambtenaren in dat kantoor hem bij specifieke beslissingen terwille zouden zijn, op de geringe effectiviteit van collectieve goederen als middel in een politieke machine. Een enkel individu voelt zich niet tot wederdienst verplicht tegenover een politicus voor een daad, waarvan zeer velen profijt hebben (wél voor een daad, waarvan alleen dat ene individu profijt trekt). Collectieve voorzieningen kunnen op de korte termijn de politicus, die ze totstandbrengt, electorale winst bezorgen onder zijn 'prize consumers' (vgl. het Drees-AOW-effect in Nederland), maar ze zullen de kiezer minder afhankelijk en gevoelig maken voor de politieke machines en daardoor deze op den duur ondermijnen (mits deze voorzieningen worden geadministreerd door een bureaucratie, die niet gelieerd is aan een politieke machine).

Een ander interessant punt is de relatie tussen kiesstelsel en partijvorming, waarover Bax o.a. stelt, dat invoering van een districtenstelsel (in Nederland) het contact tussen kiezer en gekozenen zou vergroten (kennelijk op grond van zijn Ierse bevindingen; als literatuur op dit punt vermeldt hij alleen M. Duverger, E. Lakeman en W. Mackenzie). Ook toont hij aan, dat de mogelijkheid voor de kiezer om meerdere voorkeuren aan te geven binnen de partijlijst van zijn keuze, de neiging tot afsplitsing en de vorming van splinterpartijen verzwakt — een zaak, die ook in de Nederlandse verhoudingen, als alternatief voor het aanbrengen van kiesdrempels, overwogen zou kunnen worden.

Tenslotte keert Bax zich op grond van zijn bevindingen tegen evenwichts- en 'balanced opposition'-opvattingen over de politiek: er is sprake van ongelijkheid en verandering. Ten aanzien van politieke ongelijkheidsverhoudingen dient echter te worden opgemerkt, dat in de politieke concurrentiestrijd, met alle ongelijkheid, de deelnemers toch vaak lijken te mikken op een 'zo klein mogelijk overwicht' en trachten 'overkill' (het bestrijden van een vlieg met een kanon) te vermijden: de deelnemers zijn 'aan elkaar gewaagd' en de uitslag staat niet bij voorbaat vast. Veranderingen in de politieke verhoudingen zijn, mede daardoor, noch onmogelijk, noch totaal-radicaal, maar, zoals Bax terecht concludeert, wel reëel, niet-circulair en accumularend.

Samenvattend kan Bax's onderzoek als zeer interessant worden gekwalificeerd, ook voor Nederlandse politicologen. Het plaatst het politieke bedrijf in nauw verband met de samenleving, geeft een levendige 'couleur locale', en concentreert zich op de politieke partij vanuit de positie van de (locale-regionale) politicus; tegenover de nadruk binnen de politicologie op bv. theorievorming en onderzoek naar kiezersgedrag geeft het een duidelijk ander accent; kwalitatieve, directe eigen waarneming staat voorop, kwantitatieve analyse en generalisatie staan op de achtergrond. De obstakels, die moeten worden overwonnen bij het onderzoek naar het politieke gedrag van politici, zijn zeer groot: belangstelling voor invloed- en machtsuitoefening wordt maar al te gauw als 'muckraking', corruptie- en schandaalzoekerij tegemoetgetreden. Dat maakt pogingen als die van Bax desté waardevoller.

B. J. S. Hoetjes